

СТАНОВИЩЕ

за научните изследвания на доц. д-р Мария Кирилова Китанова, участничка в конкурс за избор на професор в професионално направление *Филология 2.1.* научна специалност *Общо и сравнително езиковедие* (етнолингвистика)

Като единствен кандидат в конкурса, обявен в ДВ бр.101/20.12.2016 г. за избор на професор за нуждите на Секцията за етнолингвистика на ИБЕ, д-р Мария К. Китанова участва от позицията на доцент (от 1997г.).

Възпитаничка е на СУ "Св. Климент Охридски", в който през 1977 г. завършва специалността българска филология. Научното ѝ израстване е свързано с Института за български език, където през 1978г. е приета за аспирантка по българска диалектология. Преминала през школата на диалектоложките изследвания, вкл. участие в диалектоложки експедиции, М. Китанова утвърждава интереса си към българските диалекти, като контактите ѝ с техните носители са предпоставка за насочване към етнолингвистиката и лингвокултурологията. Участва в събирането на материали за БДА и е автор на 7 карти в Обобщаващия том.

Съавторка е на два речника (II 6,7), чието структуриране е подчинено на ономасиологичния подход и идеографския принцип. В "Тематичен речник на народния календар" квалифициран като етнолингвистичен, определението *термини* е употребено в по-широк смисъл. Непосредствено свързани с *Тематичния речник* (2012) са изследванията "Етнолингвистични етюди" (2010), както и "Ономасиологична характеристика на обредния цикъл Погребение" (2005), а също и студия № 16, в която се разглеждат теоретичните основи и принципи на речника.

От посочените пет монографии три имат пряко отношение към участието в конкурса. Монографията "Етнолингвистични етюди" всъщност включва вече публикувани изследвания (напр. раздела *Отсам и отвъд*), както и по-късни трудове (концепти *дом, семейство, жена* и др.). Материалите за речник на роднинската терминология са послужили за основа на задълбочен анализ в главната монография (2016), представена за конкурса.

Лексемите, свързани с концепта *семейство*, са интерпретирани с оглед на включването им в пословиците и поговорките. Въпреки че обяснява и въвежда термина *паремии*, авторката използва не съвсем точни определения като *пословична картина на света, пословичен когнитивен модел и пословичен манталитет* и пр.

Основният монографичен труд "Род, семья и дом в българской культуре и языке", издаден на руски език, LAP, Saarbrücken, 2015, представен за участие в конкурса, в голямата си част съдържа преработен, разширен и допълнен вариант на публикацията "Свой за чуждите и чужд за своите" (2012). Новото осмисляне на материала е базирано на идеята за бинарната опозиция *свой – чужд*, интерпретирана чрез отношенията за родство в българската традиционна култура. Целесъобразно е включено семантичното поле *род*. Въпреки че при анализа на материала се разглежда съотношението между *концепта свой* и *концепта род*, без да се пояснят връзката и различието между семантично поле и концепт, разсъжденията и направените изводи обобщават съществени особености, независимо от "отнасянето" им към понятие, концепт или семантично поле.

Като въвежда термина *културен код*, М. Китанова обогатява анализа с метафоричната употреба на разглежданите термини, обособени като соматичен, фитонимен и изоморфен код (стр. 28 – 43), чиято интерпретация подчинява на противопоставянето *свой : чужд*. С оглед на същата антиномия (*свой : чужд*) са разгледани и названията *снаха* и *зет*, които всъщност разкриват динамиката на отношението *свой : чужд* и възможността за преминаване от едната страна към другата, но дават възможност и за друга интерпретация, ако се съпоставят като *син : зет* и *дъщеря : снаха*, на което авторката обръща внимание.

Петата част на изследването отново е насочена към паремиологията и разглежда концепта *семејство* чрез анализ на пословици и поговорки, които съдържат основни термини от семейната лексика, приети за ключови компоненти. Основателно са изведени етнокултурни стереотипи, свързани с представите за семейството, които намират отражение в българската традиционна култура. Разгледани са концептите, които разкриват йерархичната организация в семейството и сложните отношения между членовете му. Втората и третата част на монографията насочват към отделни публикации (19, 20, 57, 58, 65, 67), които са тематично свързани с нейната проблематика. Те са интересно свидетелство за трайния интерес на М. Китанова към определени обекти на изследване, към които пристъпва с подготовката си на диалектолог, надграждана с познания в областта на етнолингвистиката, за което несъмнено има значение преподавателската ѝ дейност като лектор в Московския университет "В. М. Ломоносов". Това ѝ позволява да се запознае по-подробно с изследванията, теорията и постиженията в областта на руската етнолингвистика и лингвокултурология. Свидетелство за библиографската ѝ осведоменост е включената в

труда библиография, в която е пропуснато значимото изследване на Хр. Холиолчев "Българска семейно-родова лексика. Енциклопедичен речник".

По-опосредствано и обособено място заема разделът *Концепт дом в българской языковой картине мира*, в който се разглеждат лексемите, свързани с понятието *дом* и е представен богат диалектен материал, вкл. производни думи, не съвсем точно определени като *словообразователни деривати* (с. 128). Включените данни от проведената анкета свързват раздела с работата на М. Китанова в международния проект за *Leksykon aksjologiczny słowian i ich sąsiedów*, изготвен под редакцията на Й. Бартмински, който обхваща материал от 12 езика. Данните за българския език, обобщени от М. Китанова, характеризират концепта *дом* в българската езикова картина. Разглеждането им от различни гледни точки води до извода, че за българския дом са характерни два профила: традиционен и съвременен български дом.

Статиите след хабилитационния труд (№ 45 – 63) са тематично обособени в три раздела, като по-тясно свързани с профила на конкурса са "етнолингвистична лексикография" и "етнолингвистика и лингвокултурология". Голяма част от тях са доразработени и разгърнати в отделните студии и монографии.

Основните приноси в научните си изследвания авторката основателно намира в областта на лингвокултурологията и по-точно в етнолингвистиката не само поради обекта и предмета на представените трудове. Нейната дейност е свързана със създаване и утвърждаване на Секцията за етнолингвистика в Института за български език, с прилагане и обогатяване на етнолингвистичния подход, бльзък, но различен от диалектоложкия. Нов подход е показан и при изследване на паремиите, в които се търси отражение на езиковата картина на света. Принос към лексикографската теория представляват и колективните трудове, в които са представени фрагменти от народната култура, получили съответен езиков израз.

Заклучение: Научните изследвания, представени от М. Китанова, обосновават целесъобразността на участието ѝ в обявения конкурс. Предлагам на членовете на журито, назначено за провеждания конкурс, да изберат доц. д-р Мария Кирилова Китанова за заемане на академичната длъжност *професор* в направление 2.1. Филология, научна специалност *Общо и сравнително езикознание* (етнолингвистика).

11.04. 2017 г.

проф. д.ф.н. В. Радева